

УДК

Сулим Ольга Іванівна

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Анотація. В науковій статті розглянуто систему викладання іноземної мови в початковій школі. Вивчено вплив іноземної мови на формування світогляду школярів, а також реалізацію освітніх, виховних і розвиваючих цілей. Досліджено традиційні та інноваційні методи викладання, використання візуальних засобів відображення інформації. Запропоновано способи щодо ефективного вивчення іноземної мови з урахуванням загальних педагогічних і дидактичних умов та психологічних особливостей учнів.

Ключові слова: іноземна мова, соціокультурне виховання, комунікативна спрямованість, сучасні методичні технології, нестандартні уроки, інноваційні методи.

УДК

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЕ МИРОВОЗЗРЕНИЯ УЧЕНИКОВ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Аннотация. В научной статье рассмотрена система преподавания иностранного языка в начальной школе. Изучено влияние иностранного языка на формирование мировоззрения школьников, а также реализацию образовательных, воспитательных и развивающих целей. Исследованы традиционные и инновационные методы преподавания, использование визуальных средств отображения информации. Предложены способы по эффективному изучению иностранного языка с учетом общих педагогических и дидактических условий и психологических особенностей учеников.

Ключевые слова: иностранный язык, социокультурное воспитание, коммуникативная направленность, современные методические технологии, нестандартные уроки, инновационные методы.

УДК

METHODOLOGICAL BASES OF FORMATION WORLD OUTLOOK PUPILS OF THE ELEMENTARY SCHOOL IN THE STUDY FOREIGN

LANGUAGE

Annotation. In the scientific article considers the system of teaching foreign languages in the elementary school. Studied the influence of foreign language on the shaping world outlook of the pupils and implementation of education, educational and developmental purposes. Investigated traditional and innovative teaching methods, the use of visual display products. Offered ways as to effective study of foreign language with consideration the general pedagogical and didactic conditions and psychological characteristics of pupils.

Keywords: foreign language, socio-cultural education, communicative orientation, modern teaching technology, innovative lessons, innovative methods.

Постановка проблеми і її зв'язок із важливими науковими завданнями. Вивчення іноземної мови є дуже важливим, корисним і необхідним предметом шкільної програми у початкових класах. Володіння іноземною мовою відкриває перед учнями нові можливості, у зв'язку з цим з'явилася необхідність розширити методи підготовки з цього предмету, а також необхідність вивчення впливу іноземної мови на світогляд школярів. Аналіз останніх публікацій по проблемі. Серед сучасних науковців, які займалися дослідженням впливу іноземної мови на формування світогляду учнів та опануванню іноземної мови як засобу навчання і виховання можна віднести О. О. Першукову, Є. Г. Кашину, С. Ю. Ніколаєву, С. В. Гапонову, Є. М. Ружина, Н. Д. Гальською та багато інших провідних вчених. В зв'язку з динамічним розвитком світу, глобалізацією суспільства дана проблема потребує подальшого вивчення.

Формулювання цілей дослідження. Цілями дослідження є аналіз системи викладання іноземної мови в початковій школі, вивчення різних методів та способів впливу на формування особистості учнів через вивчення іноземної мови, аналіз загальних педагогічних і дидактичних умов з урахуванням психологічних особливостей.

Виклад основних результатів дослідження. Світогляд як стійке внутрішній стан дитячої свідомості являє собою органічну єдність наукових поглядів і переконань з процесом їх пізнання, творчого застосування, супутніми

почуттями і емоційними переживаннями, а також вольовими устремліннями. Світоглядне виховання як органічну єдність свідомості, мислення, почуттів і волі, що здійснюється в єдності навчально-виховного процесу та життя, вимагає комплексного підходу [12, с 101].

Свідомість дитини, як система поглядів і переконань, формується насамперед у результаті освоєння науки. Особливо важливе значення для формування світогляду як сукупності поглядів, переконань, почуттів, волі мають предмети суспільно-гуманітарного циклу. Вивчаючи суспільно-гуманітарний цикл предметів, діти засвоюють певну суму фактів з життя людського суспільства, основні закони і перспективи його розвитку. У процесі вивчення предметів суспільно-гуманітарного циклу триває подальше формування мислення школярів, вони вчаться конкретно-історичному аналізу для розуміння суспільних явищ і подій.

Центральне місце у формуванні світогляду дітей у процесі виховання морально-естетичних почуттів займають предмети мистецтва: література, образотворче мистецтво, музика і проникаючі у зміст різних навчальних предметів театр і кіно. Найбільш важливі проблеми викладання мистецтва в школі пов'язані з ідеєю цілісного освоєння дітьми художніх творів як явищ витонченого мистецтва, розвитку ідейно-емоційного, справді естетичного ставлення до них, а також специфічного аналізу художнього образу [12, с. 107].

Світогляд школярів представляє собою вихідні основи наукових поглядів і переконань, тісно пов'язаних з почуттями і волею. Воно озброює учнів науковою методологією і способами мислення, дає можливість пояснювати світ з наукових позицій, пізнавати його, спираючись на закони діалектики, і брати участь в його перетворенні [12, с. 108].

У педагогічному процесі світогляд формується як система знань, що сприяє осмисленню світу в його розвитку. Найбільш загальними критеріями сформованості світогляду є [12, с. 109] :

- глибина наукових знань, їх об'єднаність в цілісну систему, що пояснює сутність і закономірності явищ природи, суспільства, мислення;
- розвинена здатність діалектичного осмислення дійсності,

вдосконалення світогляду, що виявляється в умілому аналізі школярами нових для них явищ, суспільних подій, творів мистецтва;

– прояв соціальної активності емоційно-вольової громадської цілеспрямованості, спрямованості діяльності на втілення ідеалів в житті, їх пропаганду і захист.

Неабиякий вплив на формування світогляду дитини має вивчення іноземної мови у початковій школі. Іноземна мова виступає могутнім фактором розвиваючого впливу на дитину в цілому, потужним джерелом нової соціокультурної інформації, яка потребує з боку дитини постійного аналізу, порівняння, оцінювання тощо, а також важливим засобом удосконалення таких комунікативних умінь, як чітке оформлення думки, формулювання запитання, ведення діалогу. Поєднання цих чинників зумовлює суттєві можливості іноземної мови у формуванні мислення дитини. Іноземна мова виступає не лише як предметна галузь шкільного навчання, а як фундамент для реалізації освітніх, виховних і розвивальних цілей.

При вивченні іноземної мови в учнів початкових класів необхідно викликати позитивне ставлення до предмета, вмотивувати необхідність і значущість володіння іноземною мовою як неповторним засобом міжнародного спілкування. Для успішної реалізації освітньо-розвивального потенціалу іноземної мови у початковій школі необхідно сприяти тому, щоб процес залучення учнів до вивчення предмета не тільки розширював їхній світогляд, але й сприяв би більш глибокому розумінню власної культури та її ролі в духовному та моральному розвитку людства [9].

Системи освіти багатьох країн за основне завдання вважають підготовку підростаючого покоління до професійного, культурного та міжособистісного спілкування з представниками різних народів світу, приділяючи при цьому особливої уваги духовному розвитку особистості учнів. Навчальному предмету “Іноземна мова” в цьому процесі належить хоча і не єдина, але особлива роль [10, с. 241]. Добре організований процес вивчення іноземної мови може бути вагомим фактором впливу на усесторонній розвиток особистості школяра, сприяє формуванню та розширенню світогляду учнів початкових класів.

За допомогою вивчення іноземної мови в учнів початкової школи формується картина світу, відбувається знайомство із цінностями людства, поняттями добра і зла, честі, обов'язку, сумлінності та відповідальності, розвивається духовність.

На уроках іноземної мови завдяки читанню різноманітних текстів про досягнення людства, науково-технічні відкриття, через обговорення різноманітних проблем, учні дізнаються про природу країн світу, пам'ятники скульптури і архітектури, живопису, музичні твори, така діяльність створює умови для формування власного ставлення до цінностей оточуючого світу і дає можливість осягнути істинний зміст духовності, байдужості, справедливості, совісті і т. д., учні знайомляться із різноманітними культурами і субкультурами, навчаються проводити аналогії із власною культурою, опановують загальнолюдські цінності [10, с. 242].

Завдяки практичному опануванню нерідною мовою прискорюються процеси мислення, удосконалюються слухові, зорові і моторні відчуття, мовленнєва здатність, здійснюється мовний і мовленнєвий розвиток учнів. Вивчення іноземних мов сприяє навчанню, учні звикають працювати не тільки із підручниками і посібниками, але і з дво- та одномовними словниками, довідковою літературою. Вони вчаться виявляти закономірності, співставляти і аналізувати, робити узагальнення і висновки. Такі вміння сприяють активізації психічних процесів, розвитку нахилів, перетворюють навчання на цікавий пізнавальний процес.

Комунікативна спрямованість процесу навчання готує учнів до активної участі в процесі спілкування, особливо активно це відбувається під час навчання у співробітництві, використання навчальних ігор. За допомогою таких методів комунікації не просто руйнується мовний бар'єр, але, і формуються вміння виразити власні почуття, ставлення до оточуючої дійсності [10, с. 243].

Щоб виховати школярів у дусі демократії, свободи, особистої гідності, потрібно з усією наполегливістю оновити процес виховання, спрямувати його на соціокультурний розвиток особистості учня.

Запорукою ефективного навчання іноземної мови в початковій школі є врахування психологічних особливостей розвитку дітей молодшого шкільного віку, які дозволяють окреслити загальні вимоги до організації навчання іноземної мови на даному етапі навчання у загальноосвітньому навчальному закладі в цілому [9].

Унаочнення, гра, драматизація, швидка зміна видів діяльності, використання методу фізичної реакції є запорукою ефективного навчання іноземної мови на початковому етапі навчання [10, с. 248].

Нестандартні уроки здійснюють соціокультурне виховання за допомогою різних, емоційно-яскравих, нетрадиційних методів і прийомів навчання й виховання, які підвищують мотивацію навчання школярів та служать розвитку багатьох здібностей: уміння декламувати вірші, інсценувати літературні твори, співати іноземною мовою та широко знайомитися з традиціями, звичаями і культурною спадщиною англomовних країн [9].

Дані уроки проводяться в рамках тем шкільної програми, але включають різноманітний додатковий матеріал, тим самим розширюючи лексичну і мовленнєву базу школярів, виводячи їх здібності на більш високий рівень володіння іноземною мовою. Для проведення таких уроків варто пам'ятати не тільки про різноманітні типи уроків, але й про вмілі комбінації їх елементів, а також про вікові особливості учнів. Вчителю необхідно не тільки відібрати відповідний соціокультурний матеріал, але й організувати його опрацювання таким чином, щоб сформувати в учнів позитивне ставлення до іншомовної культури, навчити їх бачити спільне і різне у своїй та чужій культурах, поважати традиції, культуру і звичаї країн мови, що вивчається, сприймати їх як рівноправно існуючі поняття поряд з їхньою рідною культурою. Нестандартні уроки виховують в учнів загальнонаціональні цінності, почуття патріотизму, почуття інтернаціоналізму, потребу залучення до світової культури, почуття власної гідності та поваги до гідності інших людей; формують гуманітарний світогляд, етичну й естетичну культуру тощо [9].

На початковому етапі в рамках соціокультурного виховання рекомендується використовувати ігрові завдання у вигляді уроку-казки, уроку-

подорожі, уроку-КВНу як способу розвитку спостережливості та кмітливості.

На даний час існують різноманітні сучасні методичні технології, які допомагають вчителю обрати оптимальний варіант викладання іноземної мови з урахуванням рівня підготовки, індивідуальних особливостей учнів початкових класів. Розглянемо деякі з них.

У 60 – 70 роки ХХ століття був розроблений гуманістичний підхід до навчання, суть якого полягає в орієнтації на особистість учня, на його інтереси та можливості, а також на способи навчання, які відповідають його індивідуальним особливостям. Таким чином, процес навчання переорієнтовується з особистості вчителя та методів викладання на особистість учня та способи навчання.

Гуманістичний підхід обумовив появу альтернативних (інноваційних) методів оволодіння мовою: метод «тихого» навчання (The Silent Way), метод «громади» (Community Language Learning), нейро-лінгвістичне програмування (Neuro-Linguistic Programming), варіанти суггестивного методу тощо (див. рис .1.) [3, с. 5].

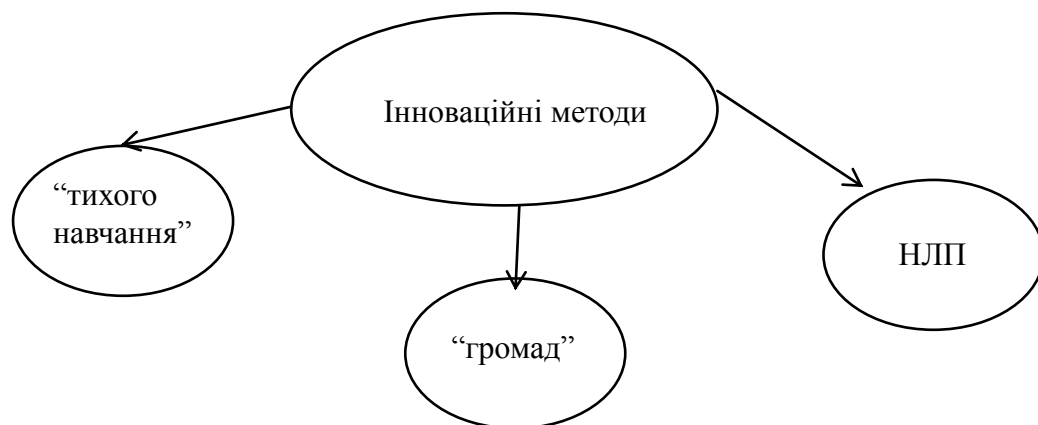


Рис. 1 Інноваційні методи викладання іноземної мови

** Розроблено автором на основі результатів дослідження.*

Метод «тихого» навчання, заснований К. Гаттеньо, полягає в тому, що вчитель говорить на занятті якомога менше. Навчання у тиші сприяє процесу мислення, концентрації учнів при виконанні завдання [5, с. 81]. Перевагами цього методу являються стимулювання самостійності учнів, формування внутрішньої мотивації та використання у процесі навчання дидактичного матеріалу.

Метод «громади», розроблений психологом Ч. Курраном, характеризується тим, що учні самі визначають зміст та обирають зручний для них темп та режим роботи. Вчитель не є керівником процесу, а виступає у ролі «радника».

Нейро-лінгвістичне програмування (НЛП) було засновано Джоном Гріндером та Ричардом Бендлером більш ніж 20 років тому в університеті Санта-Круз в Сполучених Штатах Америки. Ключовим словом у назві цього методу є програмування, що вказує на той спосіб, за допомогою якого ми організуємо мислення, щоб досягти поставлених цілей. НЛП – це напрям у методиці викладання іноземної мови, що дозволяє успішно розкрити та активізувати резервні можливості особистості в процесі занурення в іноземний мовний та мовленнєвий простір. НЛП стосується і способу мислення, від якого залежать всі наші досягнення вцілому.

Інтеграція програмно-технічних засобів, засобів зв'язку, усіх інформаційних ресурсів та запасів знань у єдиний інформаційний простір стають основними чинниками трансформації сучасного світового простору. В учнів є можливість прослуховувати аудіоматеріали, записані носіями мови, і корегувати свою вимову. Доцільно також використовувати вправи на відпрацьовування конкретного звуку, що є можливим і практикується на заняттях із застосуванням традиційних методів [2].

З розвитком сучасних комп'ютерних технологій мультимедійної техніки допомагає реалізувати особистісно-орієнтований підхід у навчанні, забезпечуючи диференціацію та індивідуалізацію навчання з урахуванням особливостей учнів. Нові інформаційні технології впливають на всі компоненти системи навчання: мету, зміст, методи, організаційні форми та засоби навчання, що дозволяє вирішувати актуальні завдання педагогіки, а саме: розвиток аналітичного мислення, творчого потенціалу та самостійності учнів [6, с. 18].

Спеціальним чином підібрані й організовані на різноманітних носіях візуальні засоби навчання давно і успішно використовуються в навчальному процесі як невід'ємна його частина, найбільш доступна для сприйняття форма подання навчального матеріалу. Вони створюють особливе предметно -

мотиваційне середовище, яке в силу своєї змістовної суті сприяє розвитку пізнавальної активності, творчих здібностей учнів і, в результаті, формує їхню освітню, когнітивну та комунікативну компетенцію. З іншого боку, будучи усвідомленим чи неусвідомленим "зовнішнім подразником", візуальні засоби навчання дають додаткову психологічну опору для успішного засвоєння навчального матеріалу за рахунок конкретизації абстрактного. Наприклад, опис картинок з казковими героями допоможе краще засвоїти нові іноземні слова і залишить цікаві спогади про такі уроки.

З точки зору когнітивної психології візуальний контекст не тільки дає учневі зовнішній посыл, що інтенсифікує та підкріплює його очікування, а й формує істотний стимул для сприйняття нової інформації [6, с. 20]. Це явище – свого роду зв'язок візуального контексту та порогу сприйняття інформації, або зв'язок стимулів і очікувань. Сприйнята таким чином інформація, яка спирається не на розсіяну, а на виборчу увагу, ефективніше піддається обробці в результаті мовленнєвої операції та надійніше зберігається в пам'яті. Адже саме виборча увага, з точки зору когнітивної психології, є основою цілеспрямованого і ефективного навчання.

Читання книг, журналів та газет, перегляд телепередач, документальних та художніх фільмів на іноземній мові сприяє розширенню світогляду учнів, їх обізнаності в усіх сферах життєдіяльності людини. У дітей виникає бажання розповісти про прочитане, побачене або почуте стосовно подій, що відбуваються у країні, мову якої вони вивчають [7, с. 29].

Найважливішим мотиваційним стимулом вивчення іноземної мови є, звичайно ж, прагнення до розширення свого загального кругозору, причому провідну роль відіграє бажання познайомитися з життям країни досліджуваної мови, з її географією, історією, побутом. Оволодіння іноземною мовою як засобом спілкування повинне дати школярам безпосередній доступ до культури інших народів, забезпечити в процесі навчання діалог культур, сприяти вихованню, всебічному розвитку школярів, підвищувати якість підготовки їхньої діяльності в різних сферах життя – у побутовій, соціально-культурній і т.д. Володіння іноземною мовою відкриває більш широкі можливості для

науково-технічного прогресу, тобто тут мова йде про підвищення результативності навчання іноземній мові [7, с. 41].

Пісні, вірші, театралізація на позакласній роботі все більше проникають на урок, стають обов'язковими його елементами. Починається це для того, щоб “зробити навчання більш інформативним, змістовним, щоб підсилити вплив на особистість школяра засобами навчального предмета, щоб розвивати не тільки його світогляд, але й світовідчуження” [6, с.69]. Цьому служить і прагнення в більшій мірі спиратися на свідомість в оволодінні іноземною мовою, розвивати мислення, пам'ять, формувати загальні і специфічні навчальні уміння, наприклад, уміння користатися словником, підручником. Багато педагогів вважають, що на ранньому етапі оволодіння іноземною мовою найбільш ефективною формою навчання є гра. За допомогою гри в школярів розвивається інтерес до іншомовного спілкування, залучаються елементи культури спілкування, формуються деякі уміння, здійснюється інтернаціональне, естетичне виховання, створюється іншомовна інформаційна база, формуються мовні механізми.

В інтенсивних методах велику методичну цінність представляють використання зв'язного фабульного тексту, розмаїття способів і багаторазовість пред'явлення тексту, широке використання групових форм роботи. При інтегруванні положень інтенсивності методів у систему шкільного навчання необхідно враховувати наявність у кожному учнівському колективі некомунікативних типів школярів, а також тих, що недостатньо володіють методичною майстерністю [6, с. 74]. Отже, важливо створювати диференціальні і індивідуалізовані програми навчання. Різноманітне сполучення усіх форм роботи: індивідуальної, самостійної, парної, групової являє собою важливий засіб підвищення якості навчання і виховання школярів, дозволяє краще враховувати їхні індивідуальні відмінності, сферу інтересів. Необхідно враховувати індивідуальні особливості учнів і забезпечити учню можливість досягти планований результат.

Інтенсифікація навчання як одна з важливих сучасних тенденцій, диктує необхідність модифікувати урок іноземної мови – перетворювати його в урок –

екскурсію, в урок – конференцію, урок – телеміст. Особливе значення має вихід в інші практичні види діяльності, у процесі яких відбувається реальне іншомовне спілкування. Такий вихід може здійснюватися: - на внутрішньому шкільному рівні – при реалізованому спілкуванні з іноземними гостями, зустрічах типу КВК; - на міжшкільному рівні – організація переписування іноземною мовою, олімпіад, фестивалів, тижнів іноземної мови; - на позашкільному рівні – у процесі включення школярів у реальну трудову діяльність [6, с. 78].

Головне призначення іноземної мови – стати засобом спілкування учнів завдяки сформованим комунікативним умінням: говоріння, аудіювання, читання та письма [11, с. 54]. Якщо школа навчить школярів говорити, слухати, читати та писати іноземною мовою, вона забезпечить їм доступ до інших національних культур і тим самим до світової культури. Це внесе суттєвий вклад у підвищення рівня їх гуманітарної освіти та розширення загального кругозору [11, с. 61].

Навчання різним видам мовленнєвої діяльності повинно бути взаємопов'язаним. Ця інтеграція чотирьох умінь (аудіювання, говоріння, читання, письмо) – головна риса сучасної практики навчання іноземних мов, яка закладена в нових науково-методичних комплексах. Аудіювання – це невід'ємна складова частина мовленнєвої діяльності, що в результаті допомагає розкритися різним сторонам особистості учня, звільнити від психологічних бар'єрів, перемогти невпевненість у собі [11, с. 75]. На високоякісних касетах записані розмови, діалоги (наприклад, працевлаштування на роботу), оповідання, інтерв'ю та ін. Вправи розраховані на те, щоб змусити учнів думати і вміти відповісти, що вони почули [1 с. 25]. Як тільки учні познайомились з письмом, слід давати прості диктанти [8 с. 95].

Визнаним засобом естетичного виховання особистості і формування світогляду є мистецтво слова, тому вагомий потенціал оволодіння учнями іноземною мовою та розвитку їхніх творчих задатків становить читання і переклад художніх текстів, які здійснюють могутній вплив на розвиток гуманітарних здібностей людини. Доцільними для використання в процесі

мовно-естетичного розвитку учнів є такі *прийоми*:

- виразне й емоційне читання художнього тексту;
- пояснення викладача, зокрема основних мовно-естетичних понять;
- повідомлення фактів;
- опис ілюстрацій;
- розповідь за ілюстраціями [4, с. 149].

Слід також відмітити, що найістотніший засіб навчання та виховання – це слово вчителя. За допомогою слова він організовує засвоєння знань учнів, формування практичних умінь і навичок, впливає на розвиток їхньої особистості.

Висновки. Вивчення іноземної мови робить вагомий внесок у формування світогляду і кругозору школярів. Тому варто комбінувати різні підходи, для досягнення необхідного результату – формування комунікативних навичок і умінь при оволодінні іноземною мовою. Вміле застосування окремих організаційних форм та прикладів, характерних для різних методів, допомагає значно підвищити ефективність процесу навчання та мотивацію учнів.

Візуальні засоби навчання використовуються в першу чергу для опори при поданні граматичного, лексичного матеріалу, будь-якої ситуації, стимулюючої спілкування. Ситуативна мотивація виховує в учнів потребу в спілкуванні, створює так звану мотиваційну підготовленість, яка, в кінцевому рахунку, є одним з ключових факторів успішної участі в іншомовному спілкуванні. Вивчення ролі візуалізації в комунікативному методі навчання дає нам можливість переконатися, що засобами візуальної наочності задаються смисловий зміст і логічна послідовність висловлювання, тобто таким чином створюється смислова опора говоріння.

Крім заняття як основної форми навчально-виховного процесу, пропонуємо групову роботу (виправлення учнями помилок один одного; один член групи складає вправу, інший – виконує її, разом аналізують виражально-стилістичні недоліки тощо); словесно-інформаційну роботу (монологи та бесіди у формі діалогів, в яких використовуються естетичні, літературознавчі та соціокультурні відомості з інших предметів спеціальності, стислі огляди

виражальних засобів мови на основі відповідної літератури та ін.); рольові ігри; написання творчих робіт; ведення Книги творчості, куди будуть записуватись найбільш вдалі творчі роботи ; інсценування окремих уривків з художніх творів; виготовлення наочно-репродуктивних картин, тематичного роздавального матеріалу; підбір музичного оформлення для художнього виконання поетичних творів тощо. Така організація навчання іноземної мови дає можливість зрозуміти характерний колорит виражальних засобів мови, вдосконалити власне мовлення, допоможе учням рости всебічно розвиненими і обдарованими людьми.

Список використаних джерел

1. Внеклассная работа по иностранному языку в школе: Пособие для учителей / Е. М. Ружин, И. Г. Колесник, Н. И. Злобина, М. А. Заруба. – К. : Рад. шк., 1985. – 148 с.
2. Гальскова Н.Д. Теория Обучения иностранным языкам: Лингводидактика и Методика / Н.Д. Гальскова, Н.И. Гез. – М., Издательский центр "Академия", 2004. – 335 с.
3. Кашина Е.Г. Традиции и инновации в методике преподавания иностранного языка / Е.Г. Кашина. – Самара: Универс-групп, 2006. – 75 с.
4. Киященко Н. И. Эстетическое творчество / Н. И. Киященко, Н. Л. Лейзеров. – М. : Знание, 1984. – 112 с.
5. Колесникова И. Англо-русский справочник по методике преподавания иностранных языков / И. Колесникова, О. Долгина. – СПб: Русско-Балтийский информационный центр «БЛИЦ», 2001. – 224 с.
6. Максимова И. Р. Современные концептуальные принципы коммуникативного обучения иностранным языкам. // ИЯШ – 2000. – № 5. – С. 17 – 22.
7. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник для студ. вищих закл. освіти. – К. : Ленвіт, 2002. – 327 с.
8. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах у структурно-логічних схемах і таблицях: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укл. С. Ю. Ніколаєва, С. В. Гапонова та ін.; Ред. К.

І. Онищенко. – К. : Ленвіт, 2004. – 208 с.

9. Михайлова О. С. Нестандартний урок іноземної мови як засіб формування соціокультурного виховання учнів початкової школи. Перспективи раннього навчання іноземних мов в Україні та за кордоном : монографія / за ред. І.В. Самойлюкевич. – 2012. – с. 249-260.

10. Першукова О. О. Порівняльно-педагогічні дослідження в Україні. – Київ, 2011. – С. 241-250.

11. Практикум з методики викладання англійської мови у середніх навчальних закладах: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К. : Ленвіт, 2004. – 360 с.

12. Педагогіка: Курс лекцій / за ред. Лихачова Б.Т., Навч. посібник для студентів педагог, навч. закладів і слухачів ІПК і ФПК. – 4-е вид., Перераб. і доп. – М.: Юрайт-М. – 2001. – 607 с.